

פסיקת ההלכה בניגוד למדע

– לימוד הריגת כינה בשבת

שבת יב.

דתניא, אמר רבי אליעזר: ההורג כינה בשבת כאילו הורג גמל...
רבה מקטע להו [לכנינים, והרגן בשבת]. רב ששת מקטע להו...
תניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: אין הורגין את המאכולת [כינה] בשבת - דברי בית שמאי. ובית הלל מתירין.

שבת קז:

...דתניא, רבי אליעזר אומר: ההורג כינה בשבת - כהורג גמל בשבת... עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בכינה, דאינה פרה ורבה. אבל שאר שקצים ורמשים דפרין ורביין - לא פליגי. ושניהם לא למדוה אלא מאילים, רבי אליעזר סבר: כאילים, מה אילים שיש בהן נטילת נשמה - אף כל שיש בו נטילת נשמה. ורבנן סברי: כאילים, מה אילים דפרין ורביין - אף כל דפרה ורבה.

רמב"ם הלכות שבת פרק יא הלכה ג

ומותר להרוג את הכנים בשבת מפני שהן מן הזיעה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן טז סעיף ט

פרעוש, הנקרא ברג"ת בלשון ערב, אסור לצודו אא"כ הוא על בשרו ועוקצו, ואסור להרגו. אבל כנה, מותר להרגה...

פסחים צד:

חכמי ישראל אומרים: ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה למעלה מן הרקיע. וחכמי אומות העולם אומרים: ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה למטה מן הקרקע. אמר רבי: ונראין דבריהן מדברינו, שביום מעינות צונגין ובלילה רותחין.
[ומחלוקת לגבי סיבוב השמש וכדור הארץ]

מורה נבוכים (חלק ב פרק ח) : ולא תרחיק היות דעת אריסטו חולק על דעת החכמים בזה, כי זה הדעת ר"ל היות להם קולות אמנם הוא נמשך אחר האמנת גלגל קבוע ומזלות חוזרים, וכבר ידעת הכרעתם דעת אומות העולם על דעתם בעניני התכונה האלו, והוא אמרם בפירוש ונצחו חכמי אומות העולם חכמי ישראל, וזה אמת כי הענינים העיוניים אמנם דבר בהם כל מי שדיבר כפי שהביא אליו העיון, ולזה יאמן מי שהתאמת מופתו.

רבי אברהם בן הרמב"ם (מובא בהקדמת עין יעקב):

דע כי אתה חייב לדעת, כל מי שירצה להעמיד דעת ידועה, ולישא פני אומרה, ולקבל דעתו בלי עיון והבנה... אינו מדרך השכל מפני שהוא מתחייב גירעון וחסרון בהתבוננות מה שצריך להאמין בו. ומדרך התורה, מפני שנוטה מדרך האמת ונוטה מעל קו הישר.

אמר השי"ת "לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפוט" וגו'. ואמר "לא תכירו פנים במשפט" וגו'. ולפי הקדמה זו לא נתחייב מפני גדול מעלת חכמי התלמוד ותכונתם לשלמות תכונתם בפירוש התורה ובדקדוקה ויושר אמריהם בביאור כלליה ופרטיה, שנטען להם ונעמיד דעתם בכל אמריהם ברפואות ובחכמת הטבע והתכונה, ולהאמין אותן כאשר נאמין אותן בפירוש התורה, שתכלית חכמתה בידם, ולהם נמסרה להורות לבני אדם, כענין שנאמר "על פי התורה אשר ירוך" וגו'.

רבנו תם (בתוספות הרא"ש בכתובות דף י"ג):

"בטענות בלבד נצחום, אבל האמת כדעת חכמי ישראל, וכמו שקבעו אנשי כנסת הגדולה בתפלה ובוקע חלוני רקיע ומוציא חמה ממקומה."

ספר יראים סימן נב [דפוס ישן - קו]

ראיתי בהלכות גדולות של ר"ה ז"ל. ואסור למילש אלא במים דביתו מ"ט כמה דלא בייתי חיימי ומחמעי להו לעיסה, דאמר רב יהודה [מ"ב א'] אשה לא תלוש אלא במים שלנו הלילה ולא בחמה ולא בחמים ולא בחמי חמה ולא במים הגרופין מן המולייר ולא תגביה ידיה מן הפת עד שתגמור. וכתב ר"ה ז"ל דהיכא דעברה ולשה בחמה דאסור למיכל מההוא לחמא דאיבעיא להו עברה ולשה מאי מר זוטרא שרי רב אשי אסר והלכתא כרב אשי. ואכולהו קאי ואפילו אמים שלנו כיון דעברה, פי' הזידה ולשה, אבל היכא דאישתלי לא מיתסר ולכתחלה לשין בהן היכא דלא אפשר, כדאמר' בשלהי פרק כל שעה. דרש רב מתנא בפפוניא, אין לשין אלא במים שלנו. למחר אייתי כולי עלמא חצבייהו לגביה ולא מצינו שהתענו מלאכול פירש"י טעם מים שלנו, לפי שהחמה מהלכת ביומי ניסן שהוא עדין מימת

הגשמים בשיפולי רקיע ומעיינות רותחות, ולפי טעמו השואבין בבקר ומשהין עד הערב מותר. ומההיא דפפוניא אין ראייה מעתה, אך נראה לי הטעם לפי שהחמה מהלכת בימי ניסן שהוא עדיין מימות הגשמים (תחת) בלילה תחת הרקיע דחכמי אומות העולם אומרים בפ' מי שהיה טמא [צ"ד ב'] ואמר ר' נראין דבריהן, הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהיו בלילה במחזור. ולפי זה הטעם שאבו בתחלת הלילה מותרות מיד, ולפי טעם זה אסור לאחר שאיבתן לאחר התחלת הלילה:

לחם משנה הלכות שבת פרק ה

[ד] משתשקע החמה וכו'. דברי ר"ת ז"ל שהביא ה"ה הוא מפני שהוא ז"ל סובר כסברת חכמי ישראל שגלגל קבוע ומזל חוזר. ר"ל שגלגל השמש לעולם הוא קבוע אבל המזל שהוא גוף השמש הולך ממזרח למערב ואחר כך בלילה יקב הרקיע ועולה למעלה וחוזר אחורי השמים אל מזרח וזו היתה סברת חכמי ישראל ומפני כן כתב שיש שתי שקיעות האחת כשינקב הרקיע והיא מהלכת כל עובי הרקיע וזהו מהלך ג' מילין והשקיעה האחרונה היא כשהלך השמש כל עובי הרקיע וחוזר אחורי הכיפה זהו כונת דברי ר"ת ז"ל. אבל קשה שהרי כבר אמרו בגמרא (פסחים דף כ"ד) שבדבר זה נצחו חכמי יון לחכמי ישראל והיא סברא בדוקה וחכמי ישראל עצמן חזרו וקבעו דינים על סברת חכמי יון שאמרו בלינת המים בפסח שהמים בלילה מתחממים מפני שהשמש הולך למטה מהארץ ולכך לא ישאבו המים בלילה וא"כ איך קבע בסברא הזאת ר"ת ז"ל אחר שהיא נדחית וצ"ע. גם יש קצת תימה בדברי רבינו איך לא הזכיר כאן מה שאמרו בגמרא כוכב אחד יום ב' לילה אחר שכך הלכה כדמשמע מדברי ה"ה ז"ל:

ש"ת היכל יצחק אורח חיים סימן כט

השמדת חיידקים בשבת.

שאלה: אם מותר בשבת להוסיף חומר משמיד חיידקים לתוך כלים שחולבים בהם, בטרם שחלבו, כדי למנוע הצטברות חיידקים מזיקים.

תשובה: ב"ה. כ"ה תמוז תש"ה.

בענין השאלה שהוצעה ע"י פרופ' שטראוס נ"י ביום י"ז תמוז תש"ה.

(א) הספק שהתעורר והביא לידי השאלה הוא, כנראה, החשש של איסור נטילת נשמה. אבל לכאורה אין כאן שום חשש, כי הרי מותר להרוג כינה בשבת מפני שאינה פרה ורבה, כמבואר במסכת שבת דף ק"ז ע"ב, והיינו שהכינה כיון שאינה באה מזכר ונקבה אלא מן הזיעה, אינה חשובה בריה לענין זה לאסור הריגתה בשבת, ובנוגע לפרעוש, שחייב על הריגתה אף שגם היא אינה פרה ורבה, מכ"מ כיון שהוייתה מן העפר יש בה חיות כאילו נברא מזכר ונקבה, ולפיכך יש בהריגתה האיסור של נטילת נשמה בשבת. ואמנם המדע החדש כפי שידוע לי, איננו מודה בגינרטיבי ספונטניא, אבל אנו אין לנו לענין ההלכה אלא דברי רז"ל. ולפי"ז ודאי שמותר להרוג חיידקים בשבת אפילו אינם מזיקים, ובפרט שבהם גם המדע מודה שאין ההתרבות שלהם באה בדרך פריה ורבייה, במובן הרגיל של הביטוי הזה. ועוד, אינני רואה יסוד לאיסור להמית חיידקים בשבת אפילו אינם מזיקים, הואיל ואינם נראים לעין כלל, ואינם בכלל ממלכת בע"ח, וכל מלאכות שבת מהמשכן למדנו, וכמו שאמרו שם בגמרא בפלוגתת ר"א ור"י, ושניהם לא למדוהו אלא מאילים, ומובן שמבחינה זאת, אין לחשוב כלל שההורג חידק בשבת יהא חייב, או שיהא אסור אפי' מדרבנן.

מכתב מאליהו ח"ד (עמודים 355 – 356), הערה 4:

ראיתי לרשום כאן מה ששמעתי בפירוש מפי קודשו של אדמו"ר זצ"ל כשנשאל על אודות דינים אחדים שהטעמים שניתנו להם אינם לפי המציאות שנתגלה במחקר הטבעי בדורות האחרונים, והרי הם עתה בגדר מה שהגמרא שואלת בכמה מקומות "והא קחזינן דלאו הכי הוא". שלש דוגמאות נידונו אז: א. הא דיש דרוסה לחתול ולא לכלב. ב. הא דאין לשין המצות אלא במים שלנו לילה. ג. הא דמותר להרוג כינה בשבת משום שהכינה אינה פרה ורבה. ואמר אדמו"ר זצ"ל שבאלו ובכיוצא באלו לעולם אין הדין משתנה אף שלכאורה הטעם אינו מובן לנו, אלא יש לאחוז בדין בשתי ידים בין לחומרא בין לקולא. והטעם, אמר אדמו"ר זצ"ל כי את ההלכה ידעו חז"ל בקבלה מדורי דורות, וגם ידעו מן הנסיון, למשל, שדרוסת החתול עלולה יותר למות מאשר דרוסת הכלב, ושהמים הנשאבים מן המעיינות בבוקר חמים יותר. אבל בענין ההסברים הטבעיים, לא ההסבר מחייב את הדין, אלא להיפך, הדין מחייב את ההסבר. והטעם המוזכר בגמרא אינו הטעם היחידי האפשרי בענין. ואם לפעמים נתנו הסברים שהם לפי ידיעת הטבע שבימיהם, חובה עלינו לחפש הסברים אחרים שבהם יתקיים הדין על מכונו לפי ידיעות הטבע שבימינו. וגם אם לא נמצא טעם הגון, נאמין באמונה שלמה שהדין דין אמת, ואל ה' ניחל שיאיר עינינו למצוא הסבר מתאים.

פרד צידה יצחק

תבל תל עין הקדש עק חיה מעד דף י"ש. הרמב"ם סוף פ"י דשב" וסגיד
 משנה שס, ובפ' י"א משנה ב' חלוק בין פרע ש' לכנה יזה אסור וזה מותר
 לדנו הוא החלוק בין הרמשים שדם פרים ורבים מוכר נקבה או נתוין מן
 העפר, ובין הרמשים שהיה מן תללים ומן הפירות שהבאישו וכיוצא, ושם
 במ"ם שני פירושים על פרעוש. ואני הצעיר הכותב אי לא דמסתמינא אמינא
 רבונטו שחכמי התלמוד הבישו ודאו ודעו וכתבו דכל בעל חי יהיה מי שיהיה
 הזה מן הביצים וכל זה תכיתו בראיות ברורות אי"כ שומר נפשו יוחק מהם ולא
 יזדח לא פרעוש ולא כנה ואל יבנים עצמו במסך חיוב השאת. וברבר הזה
 אמינא דאם ישמעו חכמי ישראל ראיות אה"ע יחזרו ויורו לדבריהם כמו בגלגל
 חזר ומל קבוע. עין אלמסי וד"ץ פ"א דשבת דף ק"א ע"ב ושלמי הגבורים שם
 אה"ב' תחלק המסקים אם הפרעוש הוא הלבן או השחור אלא ששאלתי את
 פי ס"ע מהדרי"ב נ"י ממנובה וקיים ההירר, בהשובתי זאת נ"י, לחי אם בעת
 השאת שמלאה הארץ רעה החוקרים העסקים בדברים האוכרים כי כל בעל חי
 נלד וסתוזה סכינה מדר לדנו בנה בשבת. והשיבותי שאין לשנות הדינים
 החסידים על קבלת קדמתו בשביל תקוה חכמי א"ה. הלא תראה שדרכה מן
 החוקים סתומים בראיות דבר עק הדע והדמב"ץ ול כתב שדי לסתור דבריהם
 במ"ש בגמ' לענין דנא אסור לעמד על שדה תברו בשעה שעומדת בקמיתיה.
 ואין צורך לשאול לבקש ממקום אחד ראיות ומענה אע"פ שישנן רבות ועצומות
 כי חסדיק קבלת רבתינו בעל אדני הדב"ה הזה המבישו ויסרו דין ומשפט נסור
 ועוד ערות נאמנה אנלי ס"ש בגמ' תפסחים על ענין אם תלגלל קבע ומול חזור
 ששה חכמי ישראל באותו הזמן והדו לדב"י א"ה, וסוף דבר אחרי מאות רבות
 משנים כל ה"טבנים מ"ה בחקירתם עפ"י הגמ"ן דמיפת שבו לדברי חכמינו
 וקבלתו הקדמתיה וא"כ אין לוח ססה שנפסק עפ"י גסרתנו אפי כל רוחות
 הדקדות האנושיות צנעולם באות תושבות בו כי רוח ה' דבר בנו. אכן חסר
 רעה העיקר ואין שכלו מציע י"עסק חכמה המבע ומעשה בראשית כי רב היא
 חסוד מציד דבריו ליעקב ועוד ה' ליראיו וחכמי א"ה לא ידעו ולא הבינו במבע
 כי אם שפחות הדברים תראה לעין ולא פניניהם כאשר הגבילי מקבלי מעשה
 בראשית במ"ש ד"ץ ול בודשותיו. ועוד אפי ידבינו לתו כהא סילתא כל
 מעשהיהו לא אמר שכל הדברים פרים ודבים מחבור זכר ונקבה, אלא שכל
 תלד מתולה מביצה תם מננים ותאמת סאמרם שנילדים מביצה דמרתיה מן
 היעשה. ודשי"ג ול כתב במס' ע"ז על ביצי כנים מינא הוא דסתקרי ביצי כנים
 ודקן וק ובלעו לינודים והוא סג' רשבת ז' שמונה שרצים וא"כ הדין אמר ויציב
 תבן וקיים על מקומו ואין לשנתו כלל ועיקר סתמת תואנות התקירות החדשות
 מקובל בא. הוא וראה מה שכתב הנשר הגדול אבי אבות החכמים בתורה ובכל
 תקידה הרמב"ם ול במ"י למשנה פ' העור ידווסב על עכבר שתציו עפר וחציו
 ארסה ותו לא מדי נאום הצעיר יהודה בכמ"ר אליעזר בריל ז"ל
 פה מנובה צום העשירי תע"ה לפ"ס.

